

Пустовім В. Ю.

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЕПІСТОЛЯРІЮ ОСТАПА ВИШНІ

Епістолярій видатних українців минулого століття приховує багато таємниць, особливо стосовно долі митців, які незаслужено відбували ув'язнення в таборах. У дослідженні здійснено спробу аналізу епістолярного дискурсу Остапа Вишні періоду відбування покарання. Через причини політичного й ідеологічного підтексту його життєвий шлях, трагічні епізоди особистого життя, творчі здобутки, листи й інші джерела мудрих думок залишаються маловідомими нашим сучасникам.

Епістолярний доробок митця слова також залишався тривалий час поза увагою вчених. Оскільки в період життя письменника поняття «табірне листування» як таке не існувало, а до наукового осмислення цього явища літературознавці прийшли лише в епоху шістдесятництва, то зазначено, що листи письменників – борців за українство, писані в роки заслання за будь-якої тоталітарної влади, є достовірним джерелом фактичного матеріалу, свідченням страшних часів і зламаных людські долі, картин побуту в'язнів та їхніх рідних, ілюстрацією незламного духу митця.

У статті розглянуто жанрово-стильові особливості письменницького епістолярію. Листування дозволило заглибитися у творчу лабораторію митця, з'ясувати нові аспекти, розкрити особливості мистецького пошуку, простежити формування естетичного канону письменника, його душевні порухи під час заслання. Аналіз жанрово-стильової специфіки та змісту епістол сприяв виокремленню декількох груп з урахуванням їхньої тематики, як-от: лінгвокультурологічна; побутова (особливості перебування в таборах, потреби ув'язнених тощо); суспільно-історична (письменник, усупереч табірним умовам – наскільки це дозволялося, за будь-якої можливості – стежив за подіями у світі, зокрема за державно-політичним, соціально-культурним, мистецько-літературним життям на волі, цікавився подіями із життя конкретних людей). Акцентовано увагу на фрагментах листів, що відтворюють мистецький хист письменника, його прагнення залишатися свідомою особистістю, перебувати в першому зв'язку із суспільством і рідними людьми.

Ключові слова: лист, заслання, табір, життєдіяльність.

Постать Остапа Вишні овіяна магічною силою незламного духу й непереборною волею до життя. Через причини політичного й ідеологічного підтексту його життєвий шлях, трагічні епізоди особистого життя, творчі здобутки, листи й інші джерела мудрих думок видатного гумориста-жителюба залишаються маловідомими нашим сучасникам. Епістолярний доробок митця слова також залишався тривалий час поза увагою вчених, лише спорадично до вивчення кореспонденцій Остапа Вишні зверталася Г. Мазоха. Щоденникові записи гумориста стали предметом літературознавчих студій Р. Мовчан, С. Цалика, П. Селігея.

Відомо, що в березні 1934 р. Остапа Вишню було засуджено до 10 років ув'язнення та відправлено на заслання в Ухто-Печорський табір у місті Чиб'ю, у грудні 1943 р. письменника звільнили, проте лише 25 жовтня 1955 р. його було реабілітовано [1, с. 521]. На жаль, життя письменника вже виходило на останнє коло. Дослідником епістолярію

С. Гальченко виявлено листи митця й зазначено, що їх збереглося небагато: «Із квітня 1934 по липень 1935-го р. втрачені всі листи письменника до родини. Вони були залишені в Харкові на Холодній горі, на горіщі будинку по вулиці Пермській, 13 разом із письменницьким архівом, коли Варвара Олексіївна виїжджала в селище Кедровий Шор у далеке Заполяр'я на постійне проживання до Павла Михайловича. Утрачено й її листи, починаючи з вересня 1935 р., коли їх роз'єднали в Кедровому Шорі, про що так образно розповідає лист Остапа Вишні від 17 вересня 1935 р. Отож, усе, що залишилося в родинному архіві Остапа Вишні – від записки В. О. Маслюченко, датованої 11 січня 1934 р. і переданої, очевидно, до слідчого ізолятора в Харкові, до листів звільненого письменника за 1944 р., документів про реабілітацію за 1955 р. (до ХХ з'їзду КПРС!) – це і є ті виняткові за своїм змістом документи, що стали основою книжки «Трагічна «десятирічка» Остапа Вишні» [2, с. 58–59].

У період життя письменника поняття «табірне листування» як таке не існувало, до наукового осмислення цього явища літературознавці прийшли лише в епоху шістдесятників. Своєрідна соціально-політична епоха залишила у спадок масив листування з таборів В. Стуса, І. Світличного, І. Калинця, М. Руденка й інших. Листи письменників – борців за українство, писані в роки заслання за будь-якої тоталітарної влади, – це фактичний матеріал, свідчення страшних часів, коли ламалися людські долі, коли категорії «друзів» і «ворогів» змішувалися під тиском мук і страждань, про побут в'язнів та їхніх рідних. Згодні з А. Роман, що «своїм кореспонденціям Остап Вишня довіряє найсокровенніші порухи душі, людські бажання не показово – як відомого діяча літератури, а як людини, яка під тиском обставин змушена була керуватися первинним інстинктом – вижити» [3, с. 150].

Під час довготривалої розлуки з рідними Остап Вишня писав листи до дружини, сина В'ячеслава, названої доньки Марії (уперше опубліковані в 1989 р. за родинним архівом). Табірний епістолярій Остапа Вишні налічує 29 листів до дружини, оскільки через вимушену перерву в п'ять років листів не було. Значна частина втрачена назавжди через утиски системи, можливо, щось знаходиться в ще недосліджених архівах. Зауважимо, що листи інформативні щодо суспільно-культурного, особливо табірного, устрою, дозволяють дослідити не лише жанрово-стильові особливості, а сформувати тематичні групи. Привертають увагу звертання, топонімічні назви, тропи й авторські неологізми. Отже, перша тематична група – лінгвокультурологічна; друга – побутова (про особливості перебування й потреби ув'язнених); третя – суспільно-історична (інтерес до світових подій, літературного життя тощо).

Зважаючи на одного дописувача, дружину Варвару Олексіївну Маслюченко, листи мають інтимний характер, однак розглядати їх як любовний епістолярій недоречно, зважаючи на місце перебування Остапа Вишні та його статус в'язня. З огляду на це, уважаємо листи письменника зразком побутового епістолярію. Цінність листування полягає у правдивій і неупередженій фіксації подій, які автор відтворює в листах, у майстерних описах учинків людей, портретних характеристиках тощо. За такого підходу віднайдені в епістолярії Остапа Вишні портрети заслуговують окремого дослідження. Наприклад, портрет професора, який перебував разом з Остапом Вишнею в таборі. «Франц Францевич Мазур-Мазов – професор математики Одеського уні-

верситету, чистопородний німець, у величезних окулярах, сам манісінький, з великим, розумним лобом лежить поруч мене» [1, с. 397]. У портретах простих робітників, які допомагають один одному чим можуть, досить однієї риси, щоб передати позитивне ставлення: «А валянці мені дав земляк харківський, робітник ХПЗ Степан Петрович Лутченко, хороший чолов'яга, – він завідує мехмайстернею» [1, с. 399]. Добродушним є «земляк з Вінничини, інженер-лісовик, з молодих, лагодить комусь годинника (він єдиний тут, що розуміється на цьому) і тре шклом об шкло – робить самотужки шкло для годинника» [1, с. 400]. Справжнім другом стане згодом «грузин з великих б[увших] людей – професор воєнної академії» [1, с. 402]. Ці люди назавжди залишили в пам'яті світлі спомини, вилилися в рядках оптимістичних творів деталями художніх образів.

Особливу цінність для дослідників-істориків мають достовірні описи побуту в'язнів у таборах, активно створюваних державною карною системою в першій половині ХХ ст. Зокрема, вражає система харчування. Так, у листі до дружини письменник зазначав: «Житуха неважненька. Дуже скрутно з харчами на руднику. Деремо овес, деремо ячмінь – це каша. Вже пшоно вважається за крупу дуже благородну. Я на больничному» [1, с. 399]. Хто потрапляв на так зване лікування, відповідно мав «дієтичне» харчування: «Трішечки ліпше, маю хоч 20 грам сала (масла вже не дають) та сахару 35 грам на день. Решта – с'як-тяк, пісне та утле, дуже утле» [1, с. 399].

У листах, на нашу думку, наявна й постійно відчувається паралель між звичним життям і таборовим. Так, у листі, написаному з пароплава, зовсім по-іншому описано обід ще недоправленого, але вже ув'язненого письменника: «Сьогодні розхробрився і варив собі кампота. П'ю чай, їм сало, і на кампот потягло» [1, с. 389]. І ще більшим дисонансом звучать рядки з листа, де описується культура сніданку в європейських країнах. Високоосвічена людина, професор математики Франц Францевич Мазур-Мазов розповідав, як і що саме їдять різні нації: «німці, американці, англійці, французи. Я признав, що найбільші «недураки» англійці» [1, с. 397]. Так, наприклад, англійці споживають таке: «Біла-біла-біла булка ріжеться тоненькими шматками, а між тими шматками кладеться дуже-дуже-дуже багато прекрасного масла. Потім це кладеться на сковородку і підсмажується. Потім наливається кава, а в неї дуже-дуже-дуже багато цукру, а зверху дуже-дуже-дуже багато збитих сливок, і потім снідається. Так оту булку (а її теж дуже багато) треба

сильно в роті держати: така вона розпливається така вона сама в живіт пливе. А потім беф їдять англійці» [1, с. 397]. Як бачимо, автор листа спеціально підсилює тричі характеристики страв.

Підсумовуючи своє становище, Остап Вишня наголошує: «Найгірше в усьому світі снідає народ, що зветься лагерниками. У них не подається ніякої булки і ніякого масла. І все це не кладеться на сковорідку і не ставиться в піч. А снідає лагерник манну на воді кашу без ніякого масла. І це в кращому разі, коли він у стаціонарі й коли ним опікаються» [1, с. 397]. Нестача вітамінів, обмеження споживання необхідних продуктів призводять до мрії про торт: «Я думаю, щоб я оце їв. І надумав, торт! (Чи чула отаке?) Тільки великий-великий торт. Товстий. Бісквітний. І щоб зверху було на вершок масла. І щоб у тому маслі було повтикано фруктів – так кілограмів зо п'ять! І щоб усередині в торті було запечено, – ну, хоч із півдесятка свинячих одбивних! От, брат, торт!» [1, с. 406]. Відсутність здорового харчування спричиняла загострення хвороб, появу нових, як-от: «Цього року, між іншим, без цинги не обійшлося – косить кріпко. Торік було благополучно, а цей рік щось валить!» [1, с. 401]. Щоб якось забезпечити себе, Остап Вишня в листах звертається із проханням про ліки першої необхідності: «1) цинков[их] капель (для очей) з піпеткою, 2) аспірину, 3) од голови пірамідону з кофеїном (обов'язково з кофеїном) чи самого кофеїну, чи якої іншої холери, і доверових порошків (од кашлю). Потім обов'язково дріжджів пивних у таблетках побільше. (А може, тепер є дріжджі й такі сухі – то теж пришли)» [1, с. 414]. Через погіршений стан здоров'я письменник втрачав і волосся, обурювався, коли вкрали гребінець: «В мене якась роззява кашне вкрала і гребінець з футляром Муриним. Трохи не плакав з досади. Кашне не так шкода, як без гребінця як без рук – волосся збивається, не «продереш». Лисина вже на три пальці нижче поперека пішла» [1, с. 415].

Отже, умови перебування були жахливими, а каторжна праця відбирала останні сили й надію на звільнення в основному безневинно засуджених. Про гігієнічні засоби й говорити марно, опис барака вражає: «У матрац нового свіжого сіна напхав (земляк, Степан Федорович з Писарівки накопили), ліжко напарив <...> А клопа ж того, клопа! Як вилізе на стіну – так «северного сяння» не видать! У стінках клоп живе й плодиться, і ніякими «культурно-воспитательними методами» його не візьмеш» [1, с. 420]. Крім клопів, не менше зло – щури: «Обратно же, криси! Знову з'явилися в числах астрономічних, в характері

пренахабнішому, сміливості лицарської – і їдять все «пропитание». Сало вкрали, хліб їдять і взагалі троцять напропалу все» [1, с. 420]. Такий дотепний опис, властивий перу гумориста, нагадує стиль вишневих усмішок. Були на руднику й воші, знову ж таки через відсутність елементарних гігієнічних засобів та чистого одягу: «Увесь час як на кілку. Головне – ні тобі білизни, ні тобі бані вчасної. Ну, й воші <...>» [1, с. 427].

Ув'язнені піклувалися самі про себе, за відсутності грошей змушені були продавати, обмінювати, ремонтувати одяг. Так, в одному з листів Остап Вишня вихваляється новою майстерністю – робити взуття: «Ми тепер навчилися підметки з шматочків підбивати. Халяви шукаємо, щоб перед з них зробили і т. д. Взагалі «голь на видумку хитра»» [1, с. 424]. Самостійно зробили ремонт у кімнаті: «кімнату думаємо помазати, побіліти, грубку перекласти, щоб зиму якось кучерявіше перезимувати» [1, с. 420].

У таборі, особливо під час сильних морозів, у ціні була махорка, яка коштувала дуже дорого, а головне – була в дефіциті, тож відсутність махорки – катастрофа: «У нас біда з куривом. Махорки нема на руднику! Такий стоїть стогін! Прямо трагедія! Хлопці божеволіють» [1, с. 411]. Щоб придбати собі кілька пачок махорки, Остап Вишня змушений був продавати одяг: «Я продав піджака свого за 50 крб. Причина? «Во-первых строках» – нема за що купити й махорки, а «во-вторых строках» – все одно вкрадуть. Думаю взагалі розпродуватись, що зосталось, не хочу тільки продавати сорочки шкіряної та пім. Пім я і не одягав, бо одібрали б! Лежать у мене на базі в чемодані. Сорочка захована – ходжу в усьому каззонному» [1, с. 399].

Щоденна важка робота і довгі переходи (долав по 7 км шляху – В. П.) призводили до швидкого зносу взуття. Так, у листі письменник сповіщає: «З місяць тому купив собі черевики за 28 крб шкіряні на резині, бо ті вже зносилися. Чоботи підлатав, протерлась підошва на одному, і тепер я так жалкую, що торік оддав підошви. Тепер думаю на зиму шити теплий на хутрі бушлат (кожушок). Я писав тобі, що купив я за 25 крб цілий «тулуп», – а тепер дав грошей на верх. Тут є в селах така матерія – «вроді як» замша з одного боку по 8 крб 80 коп. метр. Воно, кажуть, дуже міцне й цупке. Так отакого обіцяли мені набрати 4 ½ метри» [1, с. 419]. Докладний опис гардероба для збереження здоров'я в негоду засвідчує бережливість, бо сам себе письменник називав «хазяйственник». Остап Вишня самостійно лагодив зимовий

одяг для суворих зим Півночі чи когось винаймав. У листі докладно описує вартість нового кожуха: «Кожух уже висить у мене в кімнаті. Колір у його «хакі», хутро добре. Обійшовся він мені так: 4,5 м матерії по 9 крб – 40 крб, кожух – 25 крб та за роботу старий торішній бушлат» [1, с. 425].

Ув'язнені шукали щонайменшої можливості для розваг. Зважаючи на умови, організували дозвілля, займалися улюбленими справами, як годинникар із Вінниці, ремонтом одягу, взуття, писали листи. Була своя «театральна студія»: «Хлопці пішли на виставу (тут за стінкою «клуб» ми собі влаштували, виставляють якусь «Москвичку»»)» [1, с. 400]. Остап Вишня, не маючи новин із материкової України (газети доставлялися вряди-годи), почав грати в шахи: «Тут у нас турніри цілі шахові. Ну, я слабенько граю – а проте соваю фігурами по дошці» [1, с. 401]. Нове захоплення подобалося письменникові: просив дружину придбати йому дешевенькі шахи, згодом ставився до гри серйозно, потребував спеціальної літератури: «Пришли мені підручник шахматної гри. Їх є багато різних. Може, трапиться Капабланка, а то який там знайдеш. Бандероллю. Старенький. Мабуть же, там є крамниці з старими книжками, щоб не переплачувати. Добре?» [1, с. 403].

Без можливості читати літературу Остап Вишня почувався особливо кепсько, без новин суспільних, літературно-культурних не відчував життя на волі. У листі просив дружину надсилати застарілі газети й журнали, аби тільки читати художнє слово: «Радіо слухаємо. Що газет нема – плохувато. Може, хоч вряди-годи пришлеш. Може, журналів старих, щоб перечитувати. Чи якихось старовинних романів. Може, хтось там продає на базарі дешевенькі старі романи? Ти б їх таких бандероллю прислала. Щоб з «приключеннями, убивствами і красивими девушками, з-за котрих і любов, і пальба, і с виходом кінця ножа в спину». Добре?» [1, с. 415].

Своєрідною квінтесенцією листів цієї групи вважаємо слова Остапа Вишні з листа до дружини про значення листування для нього: «Не забувайте мене, пишть <...> Серед темної ночі життя мого арештантського єдині світлі цяточки – це листи твої» [1, с. 426]. Для ув'язненого письменника листи утворювали міцний духовний ланцюжок спілкування з родиною. Тож справжньою трагедією стала відмова в листах і заборона на три місяці навіть отримувати інформацію від рідних: «Писалось усе похапцем, наспіх, бо з листами цілий цей час було зле, листів не давали, затримували, звідси теж більш двох листів писати не

можна <...> А останній час за те, що хотів листа тобі передати «поза», – мене позбавлено права листуватися на 3 місяці, аж до 1.Х» [1, с. 418]. Отакий суворий закон побутував у таборах.

З огляду на таке ставлення до листування з боку очільників табору і самих дописувачів Остап Вишня вкрай складно переживав п'ятирічну перерву в листуванні. Гіркий сум і невимовна мука криються в рядках: «За 5 лет я не написал никому ни одной строчки и не получил ни от кого тоже ни слова. Забыл, как пишутся письма» [1, с. 428].

Листи Остапа Вишні позначені й синкретичним характером, містять інтимні нотки, пересипані жартами. Однак інтимний епістолярій не є об'єктом нашого дослідження, тож наводимо лише деякі епізоди, що водночас висвітлюють і побутовий аспект. Так, у свій 47 рік народження письменник залишився один, бо друзі роз'їхалися (Крочик з апендицитом, Заліношвілі у відрядженні – В. П.), тому вимушений був сам себе вітати: «Я вже дорослий! Вітаю водночас і тебе з твоею «весною», що стукне за місяць од сьогодні. Бажаю я тобі сили, мудрості, здоровля, радості й любові. Любові краще за все <...> до мене. А тебе щоб усі любили! Тільки щоб моя любов була дужча за всіх, щоб гріла вона тебе так, як я хочу тебе теплити, обгортати та ласкавити, дорога ти моя і дружино, і матір, і друг, і оборонець найдорожчий мій!» [1, с. 410]. Наведена цитата з листа до дружини передає глибоку тугу й певну безпорадність митця, а дієслівна градація *теплити, обгортати та ласкавити* є свідченням неймовірного бажання бути в головний день року поруч із коханою. Щоб розрадити ситуацію, Остап Вишня далі в листі розписує своє життя, новини роботи, усі буденні справи, але все одно, закінчуючи листа, повертається до теми вимушеної розлуки: «А так усе благополучно. Тільки тебе нема близько – і так тебе хочеться, і так тебе хочеться, що й господи!» [1, с. 411].

Письменницький талант виявлявся в кожному листі, особливо в описах північної природи. А. Роман щодо цього зауважує: «Проте ці образи кардинально відрізняються один від одного залежно від стану душі адресанта в момент написання кореспонденції, але все ж останні органічно влітаються у структуру листа. Це не просто опис побаченого, це уособлення надій, переданих через світовідчуття природи» [3, с. 151]. Так, у листі Остапа Вишні до В. Маслюченко від 11 травня 1936 р. читаємо: «Я з надією дивлюсь на Печору, що вже котить свою сувору й непривітну воду туди, у море в Полярне, ближче до тебе. І я не лаю

Печорської води тільки через те, що кидаю я в неї дивовижні вінки з моїх думок, кидаю, щоб пливли вони до далекого Полярного моря, з надією, що, може, хоч уламочок маленький з вінка думок моїх холодною хвилею полярною приб'є до Архангельського і ти там чи побачиш, чи відчуєш, дивлячись у воду, що принесла та вода крихту мене самого до тебе <...>» [1, с. 404]. Звернення до поетичних описів суворої природи ще раз підтверджує думку про духовну силу людини, закуту в кайдани неволі. Тому з кожним новим листом до любої дружини письменник співає гімн життю, сподіваючись на швидке побачення: «Блискавками іноді пронизують мозок такі думки: чи побачу коли ще яблуню в цвіту? Чи стоятиму ще коли-небудь на могилі й дивитимусь на море пшеничне? А могила чебрецем пахне, бовваніє в височині шуліка, а далеко-далеко – верби, і щоб з-за верб тих пісня тиха лилася <...> І не про волю пісня, і не про недолю, а щоб колихала там мати дитину й співала над нею про «цвіт маків рожевий», про качку з каченятами, про зайчика-побігайчика <...> І щоб стати навколішки на тій могилі, припасти лицем до чебрецю, всмоктати в себе весь-усенький пах чебрецевий, щоб у всіх альвеолах усіх легенів чебрецем пахло і <...> заснути <...>» [1, с. 423–424].

Безсумнівно, митець-лірик-оптиміст залишився непереможеним, духовно міцним, зберіг попри неволю вселенську любов до життя, до рідної землі, до родини, до людей. Страждав митець від неможливості брати участь у літературному житті. Маючи хоча б вільну хвилину, читав – про новини, про що завгодно у старих журналах, щоденно розмірковував про літературу. Сумуючи, проводив аналогію із птахами, які летіли через Україну, «і на крилах у них, напевно ж, іще залишилися шматочки сонця українського!» [1, с. 406]. У такий щемливий момент думав про долю не лише літератури, а й усього мистецького й людського життя: «Останніми часами, Варюшо, в мене прокидається турбота про долю літератури, про долю взагалі культурно-громадського життя і т. д.» [1, с. 406]. До роздумів надихнула нова книжка Ю. Яновського: прочитав у журналі «Литературный современник» рецензію на роман «Вершники». У листі висловив своє ставлення до колеги: «Дуже радий за Юру. Я завжди вважав його за дуже талановитого письменника, і мені страшно приємно, що він переборов той холодок, що його завжди, як письменника, оточував» [1, с. 404]. Думки, спричинені відсутністю співбесідника, призводили до спустошення, а коли з'являлися повідомлення про світське життя, – краляли серце:

«Читаєш газети <...> Читав про наших у Москві, про нагороди, про все <...> Зрозуміло все «аж до ниточки!»» [1, с. 402].

Іноді потрапляли до табору цікаві книжки. Так, в одному з листів Остап Вишня ділиться міркуванням: «Прочитав оце «Пушкин в Михайловском» Новикова. Заслання в батьківському маєткові <...> Скільки трагедії, болю! Книжка хороша. Прекрасно розумію стан поета, скрученого царськими цєпами <...> Але ж <...> Та що говорити: краще читати <...>» [1, с. 421]. Як бачимо, насиченість трьох крапок свідчить про незакінченість вислову, викликана хвилюванням, обривом логічного розвитку думки, певною депресією.

Прекрасно розуміючи свій стан, Остап Вишня сумував за письменницькою роботою: «Я як ізгадаю тепер про літературну роботу, мене кидає в жар і в холод, мені чомусь страшно! Я певен, що це не тому, що зазнав я тяжкої катастрофи. Не в літературі ж річ! Не літератори ж самі <...> Ні, я гадаю, що великих вона мені страждань коштувала, великих мук, не вважаючи на таку зверхню «легкість мого літературного поведіння». Дуже вона для мене вистраждана, література моя» [1, с. 407]. Незважаючи на такі одкровення, із захопленням читає відгуки російського критика В. Белінського, зауважує водночас низьку кваліфікацію українських критиків: «Тепер оце ввіймав твори Белінського. Старе видання – повне, тільки трохи з початку й з кінця скурене. Читаю не одриваючись. Читаю й перечитую. Щасливі письменники, що мали такого критика. А в нас – о, горе наше! – що не критик, то й Щупак, а то ще краще – Ключья! У нас і Полторадуцький критик, і Коваленко «Боба» – критик. Уявляю собі, як на тім світі Саваоф збере всіх критиків до купи: стоятимуть Віссаріон Белінський, Георг Брандес і поруч них Щупак, Ключья та «протчие Динамовы» <...>» [1, с. 421].

Передають листи й щире убоління Остапа Вишні за дітей рідного сина В'ячеслава та названої доньки Марії. Для маленької донечки давав такі настанови: «Муретці бажаю, щоб була весела і щоб завжди їй снівся «шоколадний слон» <...> Та щоб добре вчилася, бо життя буде цікаве, але складне, – треба буде мати розумненьку голову» [1, с. 398]. Згодом писав безпосередньо до Марусі: «Одного не забувай – не забувай рідної мови, читай українські книжки, пиши вправи по-українському, перекладай з руської мови на українську, – а мама хай продивляється, перевіряє, виправляє. Треба, Мурочко, бути добре грамотною людиною, а свою мову, культуру, історію знати досконало» [10, с. 409].

Прохання про вивчення рідної мови зумовлювалося перебуванням родини в Архангельському, де навчали російською, тож дитині складно було переходити на українську. Стосунки між донькою і вітчимою були хороші, дружні. Донька відвідала Остапа Вишню в московській лікарні, написала йому листа, який письменник неодноразово перечитував, був гордий за самостійну дорослу доньку.

Отже, докладний аналіз епістолярію, опублікованого в чотирьох томах (видавництво «Дніпро»,

1988 р.) надає інформацію про період ув'язнення Остапа Вишні. Листи, написані протягом десяти років, інформативні, розкривають різноманітні теми, містять описи явищ життя і побуту, дозволяють виокремити жанрово-стильові особливості епістолярію письменника. Провідною темою є перебування в ув'язненні, що зумовлює низку підтем: умови перебування в таборі; особливості праці й побуту ув'язнених; порядки щодо посилок, побачень із рідними, листування тощо.

Список літератури:

1. Вишня О. Твори : у 4-х т. Т. 4 : Усмішки фейлетони, гуморески. 1951–1956. З неопублікованого. 1934–1943. Чиб'ю. Матеріали к истории Ухтинской экспедиции. З листування / Остап Вишня ; підгот. тексти, упоряд. і склав приміт. І. Зуб ; авт. бібліогр. покажч. Т. Добко. Київ : Дніпро, 1989.
2. Мірошниченко Лариса. Гаряче серце. *Слово і час*. 2007 № 8. С. 57–69.
3. Роман А. Листи Остапа Вишні 1930–1950 рр. крізь призму сучасного епістолярію. *Науковий вісник кафедри Юнеско Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Філологія. Педагогіка. Психологія»*. 2011. Вип. 22. С. 149–154.

Pustovit V. Yu. GENRE AND STYLISTIC FEATURES OF OSTAP VYSHNIA'S EPISTOLARY

The epistolary of prominent Ukrainians of the last century hides many secrets, especially about the fate of masters undeservedly imprisoned in camps. The study attempts to analyse Ostap Vyshnia's epistolary discourse during his sentence. Due to political and ideological reasons, his life path, tragic episodes of his personal life, creative achievements, letters, and other sources of wise thoughts remain little known to our contemporaries.

The epistolary of this man of letters has also remained out of the attention of scientists for a long time. Since during the writer's lifetime the concept of "camp correspondence" did not exist as such, literary critics came to the scientific understanding of that phenomenon only in the sixties. It is noted that the letters of writers fighting for Ukrainianness written during the exile under any totalitarian authorities are a reliable source of factual material, evidence of terrible times and broken human destinies, pictures of lives of prisoners and their families, an illustration of the indomitable spirit of the master.

The article considers genre and stylistic features of the writer's epistolary. The correspondence allowed to delve into the artist's creative laboratory, to find out new aspects, to reveal the peculiarities of the artistic search, to trace the formation of the writer's aesthetic canon, his emotional movements during the exile. The analysis of genre and stylistic features and the content of the epistles contributed to distinguishing several groups taking into account their topics: linguocultural; domestic (features of stay in camps, needs of prisoners, etc.); socio-historical (despite the camp conditions as far as it was allowed using every opportunity the writer followed the events in the world, including political, socio-cultural, artistic and literary life on the outside, was interested in lives of specific people). The emphasis is placed on fragments of letters that reveal the writer's artistic skill, his desire to remain a conscious person, to be in constant contact with society and the family.

Key words: letter, exile, camp, life's activity.